

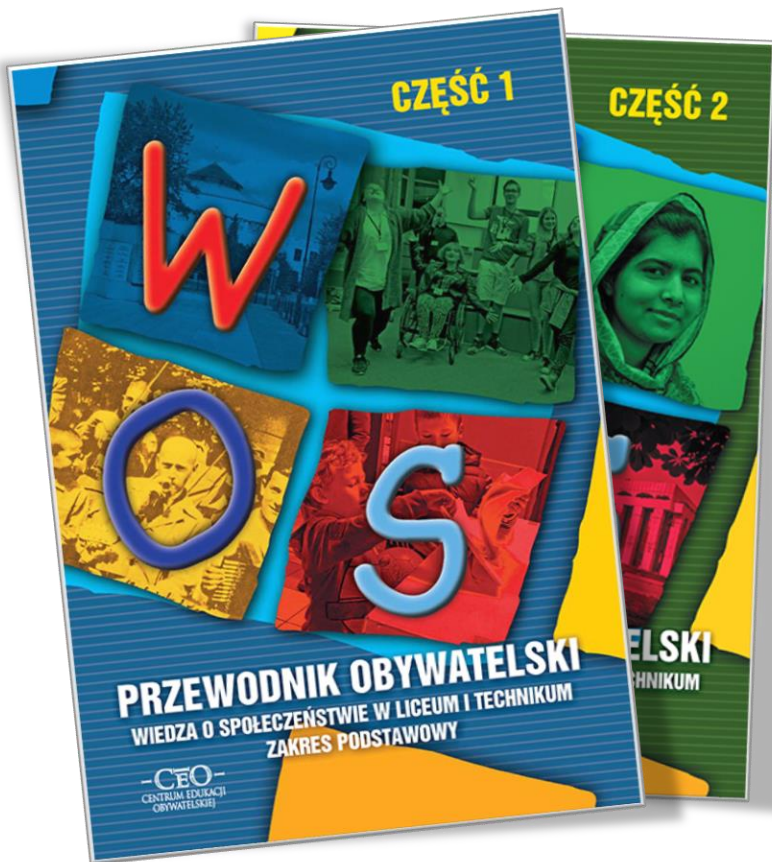

PRZEWODNIK OBYWATELSKI

WIEDZA O SPOŁECZEŃSTWIE
W LICEUM I TECHNIKUM
– ZAKRES PODSTAWOWY

7 MINILEKCJI OBYWATELSKICH

Z naszym podręcznikiem:

- uczysz inaczej
- skłaniasz do myślenia i dyskursu
- wychowujesz i angażujesz
- zachęcasz do współpracy

**materiały zawarte w niniejszej lekcji mogą
być wykorzystywane lub rozpowszechniane
jedynie w celach edukacyjnych
oraz wyłącznie
z notą o prawach autorskich
i ze wskazaniem źródła**

PRZEWODNIK OBYWATELSKI

LEKCJA 2

WYBIERAMY NASZYCH PRZEDSTAWICIELI

2. WYBIERAMY NASZYCH PRZEDSTAWICIELI

MINILEKCJA OBYWATELSKA

NA TEJ LEKCJI:

- poznasz zasady prawa wyborczego w Polsce
- wyjaśnisz organizację wyborów i sposób obliczania głosów
- potrafisz wskazać kilka sposobów na zwiększenie frekwencji w wyborach

SŁOWNICZEK OBYWATELSKI

- wybory • Kodeks wyborczy • czynne i bierne prawo wyborcze
- wybory powszechne, bezpośrednie, tajne, równe • system proporcjonalny i większościowy • próg wyborczy • kampania wyborcza • referendum •

PRZYPOMNIJ SOBIE

DEMOKRACJA BEZPOŚREDNIA

**DEMOKRACJA POŚREDNIA
(PRZEDSTAWICIELSKA)**

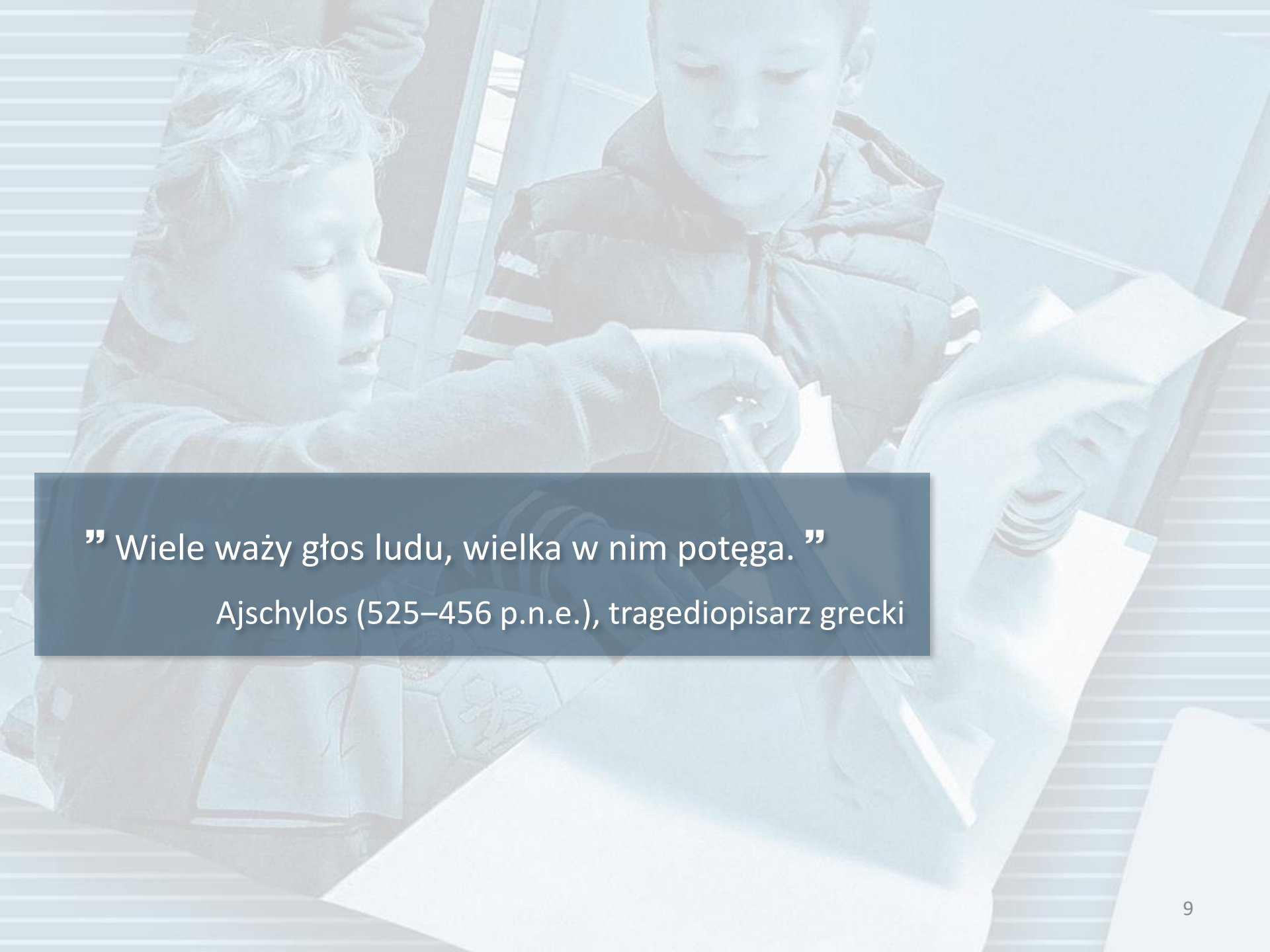
2. WYBIERAMY NASZYCH PRZEDSTAWICIELI

MINILEKCJA OBYWATELSKA

CHODZIĆ NA WYBORY

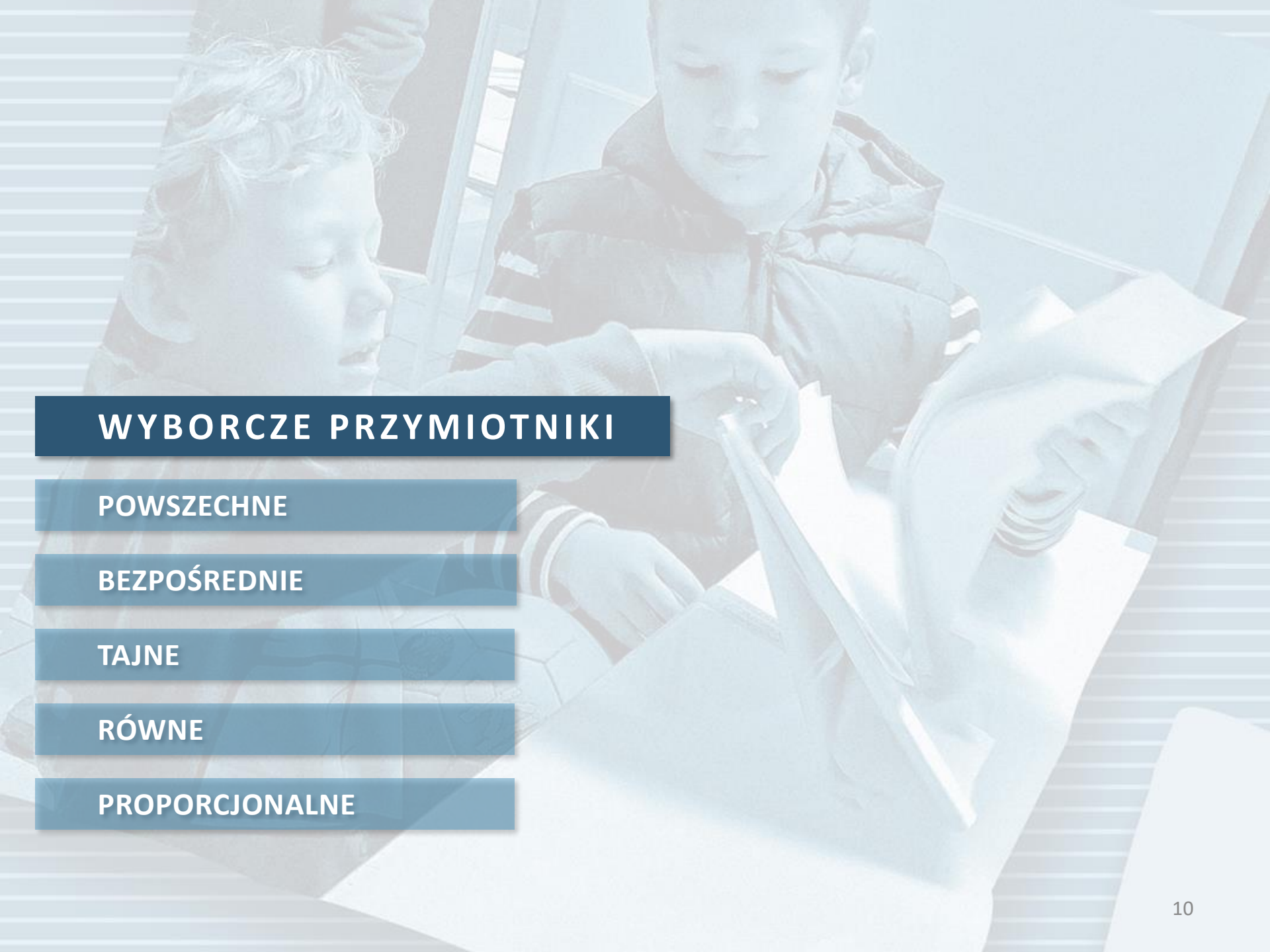
PYTANIA I ZADANIA

Jak sądzisz, dlaczego tak wielu ludzi nie chodzi na wybory? Co należałoby zrobić, by zmienić tę sytuację? Jak przekonać obywatelki i obywateli, że postępując w ten sposób, tracą szansę na wpłynięcie na to, kto i w jaki sposób rządzi naszym krajem? Przygotuj się do rozmowy na ten temat.

A background image showing two young boys working on a craft project. One boy is in the foreground, focused on cutting a piece of paper with scissors. The other boy is behind him, also working. They are surrounded by various papers and materials on a table. The image has a light blue tint.

”Wiele waży głos ludu, wielka w nim potęga.”

Ajschylos (525–456 p.n.e.), tragediopisarz grecki

WYBORCZE PRZYMOTNIKI

POWSZECHNE

BEZPOŚREDNIE

TAJNE

RÓWNE

PROPORCJONALNE

2. WYBIERAMY NASZYCH PRZEDSTAWICIELI

MINILEKCJA OBYWATELSKA

WYBORY POWSZECHNE

- prawo głosowania w wyborach mają wszyscy obywatele danego państwa
- **czynne prawo wyborcze**, czyli prawo głosowania w wyborach, mają wszyscy obywatele, którzy ukończyli 18 lat, oraz nie są ubezwłasnowolnieni albo pozbawieni praw publicznych
- **biernie prawo wyborcze**, czyli prawo kandydowania w wyborach mają wszyscy obywatele, aby jednak kandydować na posła muszą mieć ukończone 21 lat, na senatora – 30 lat, a na prezydenta – 35
- władze publiczne mają obowiązek ułatwić wszystkim udział w wyborach.

2. WYBIERAMY NASZYCH PRZEDSTAWICIELI

MINILEKCJA OBYWATELSKA

WYBORY BEZPOŚREDNIE

- obywatele wybierają swoich przedstawicieli **bezpośrednio**, a nie jedynie na elektorów, którzy dopiero później sami wybierają reprezentantów ludu)
- głosować można tylko osobiście.

2. WYBIERAMY NASZYCH PRZEDSTAWICIELI

MINILEKCJA OBYWATELSKA

WYBORY TAJNE

- władze publiczne mają obowiązek zagwarantować odpowiednie warunki (np. anonimowe karty do głosowania oraz kabiny z kotarami w lokalach wyborczych), umożliwiające **poufność wyboru**
- wyborcy mają oni obowiązek utajnienia swego głosu w momencie głosowania.

2. WYBIERAMY NASZYCH PRZEDSTAWICIELI

MINILEKCJA OBYWATELSKA

WYBORY RÓWNE

- głosy wszystkich wyborców powinny mieć **tę samą wagę**, co oznacza, że przy ustalaniu liczby mandatów należy uwzględnić liczebność danego okręgu wyborczego
- warunek **równości** dotyczy jedynie wyborów do **Sejmu**.

2. WYBIERAMY NASZYCH PRZEDSTAWICIELI

MINILEKCJA OBYWATELSKA

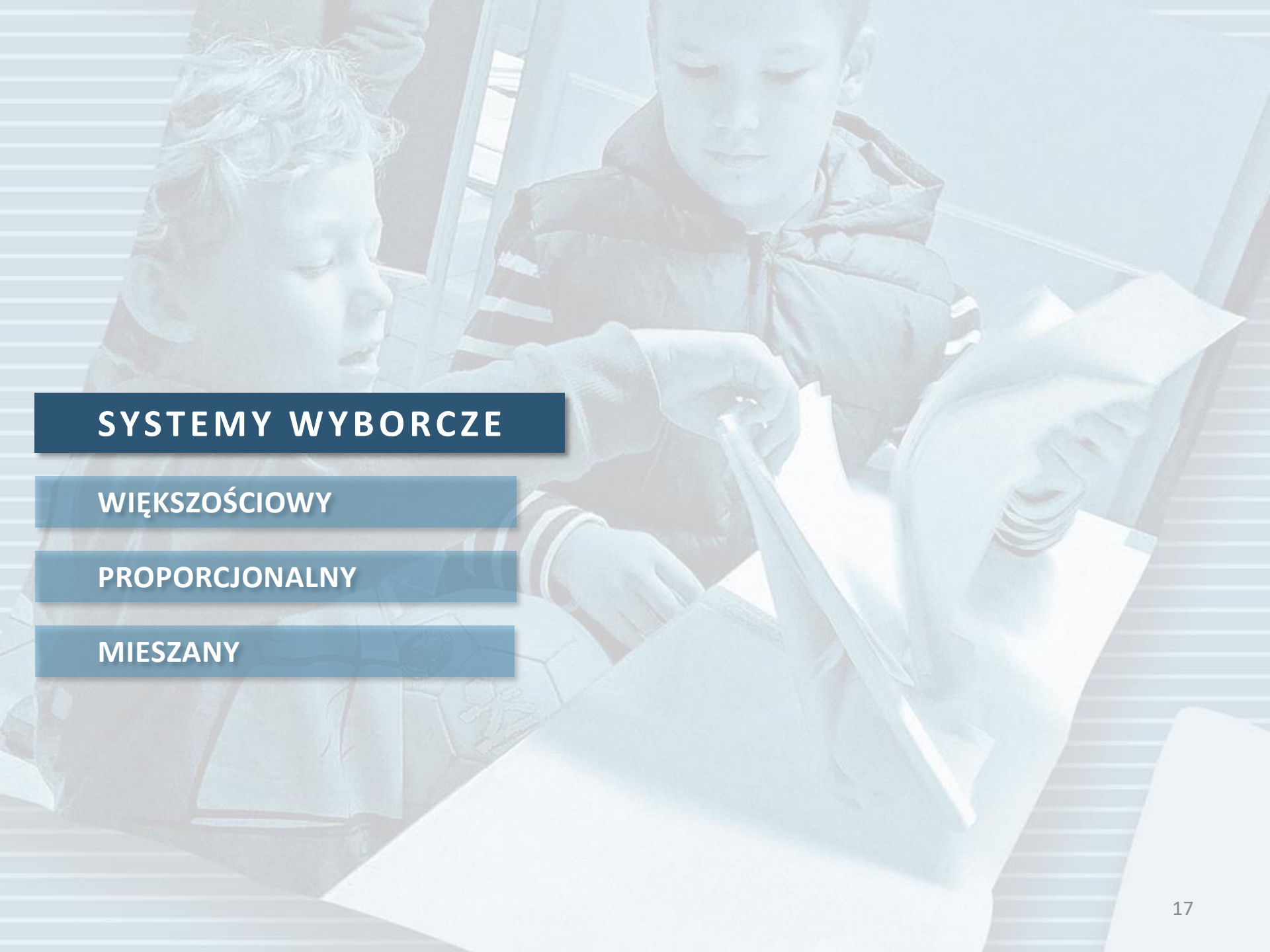

WYBORY PROPORCJONALNE

- zasadę **proporcjonalności** przyjmuje się przy ustaleniu wyniku głosowania, czyli przeliczenia poparcia wyborców na mandaty parlamentarne
- zgodnie z tą zasadą **mandaty dzieli się proporcjonalnie** do liczby uzyskanych przez poszczególne partie głosów
- alternatywą jest **zasada większościowa** – mandat uzyskuje ten kandydat, który zdobył najwięcej głosów
- w Polsce wybory do **Sejmu** mają charakter **proporcjonalny**, a do **Senatu** – **większościowy**.

Za ile lat będziesz mógł/mogła kandydować na posła, a za ile na senatora i prezydenta? Czy, aby startować w wyborach parlamentarnych lub prezydenckich, musisz być kandydatem jakiejś partii? Odpowiedź uzasadnij.

A background image showing two children, a girl on the left and a boy on the right, looking down at a large sheet of paper or a book they are holding together. The image is faded and has a light blue tint. The text is overlaid on the left side of the image in dark blue boxes.

SYSTEMY WYBORCZE

WIĘKSZOŚCIOWY

PROPORCJONALNY

MIESZANY

2. WYBIERAMY NASZYCH PRZEDSTAWICIELI

MINILEKCJA OBYWATELSKA

SYSTEM WIĘKSZOŚCIOWY

- kraj podzielony jest na **okręgi jednomandatowe** (w praktyce zdarzają się okręgi wielomandatowe, np. w wyborach do Senatu w Polsce)
- w każdym okręgu mandat uzyskuje zwycięzca, czyli ten, kto uzyskał największą liczbę głosów
- system może opierać się na zasadzie **większości bezwzględnej** lub **względnej**
- według tych reguł odbywają się wybory w: Stanach Zjednoczonych, Wielkiej Brytanii, Kanadzie, Indiach (zasada większości względnej) oraz Francji (bezwzględnej).

2. WYBIERAMY NASZYCH PRZEDSTAWICIELI

MINILEKCJA OBYWATELSKA

SYSTEM PROPORCJONALNY

- okręgi są **wielomandatowe**, a liczba uzyskanych przez daną partię miejsc w parlamencie zależy od rozmiaru poparcia wyborców
- wyborcy głosują na **listy partyjne**
- aby zminimalizować niedostatki systemu, wprowadza się pewne mechanizmy prawne, które promują silniejsze ugrupowania, a także odpowiedni sposób przeliczania głosów oraz zasadę **progu wyborczego**
- zgodnie z tą zasadą, partie, które nie uzyskały ustalonego poparcia, nie biorą udziału w podziale mandatów (w Polsce próg wynosi 5%, a dla koalicji kilku partii aż 8%)
- system stosuje się w większości państw europejskich.

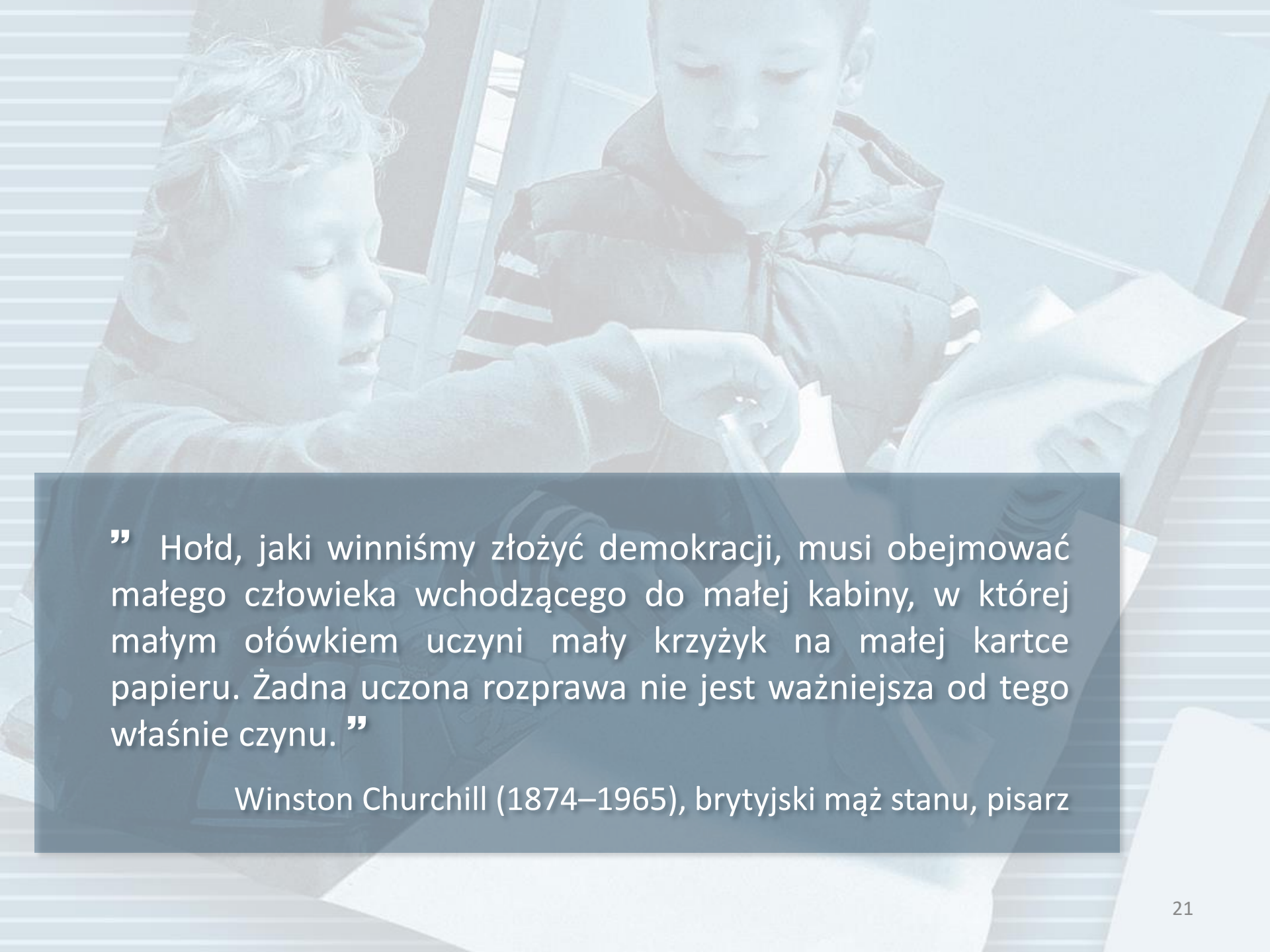
2. WYBIERAMY NASZYCH PRZEDSTAWICIELI

MINILEKCJA OBYWATELSKA

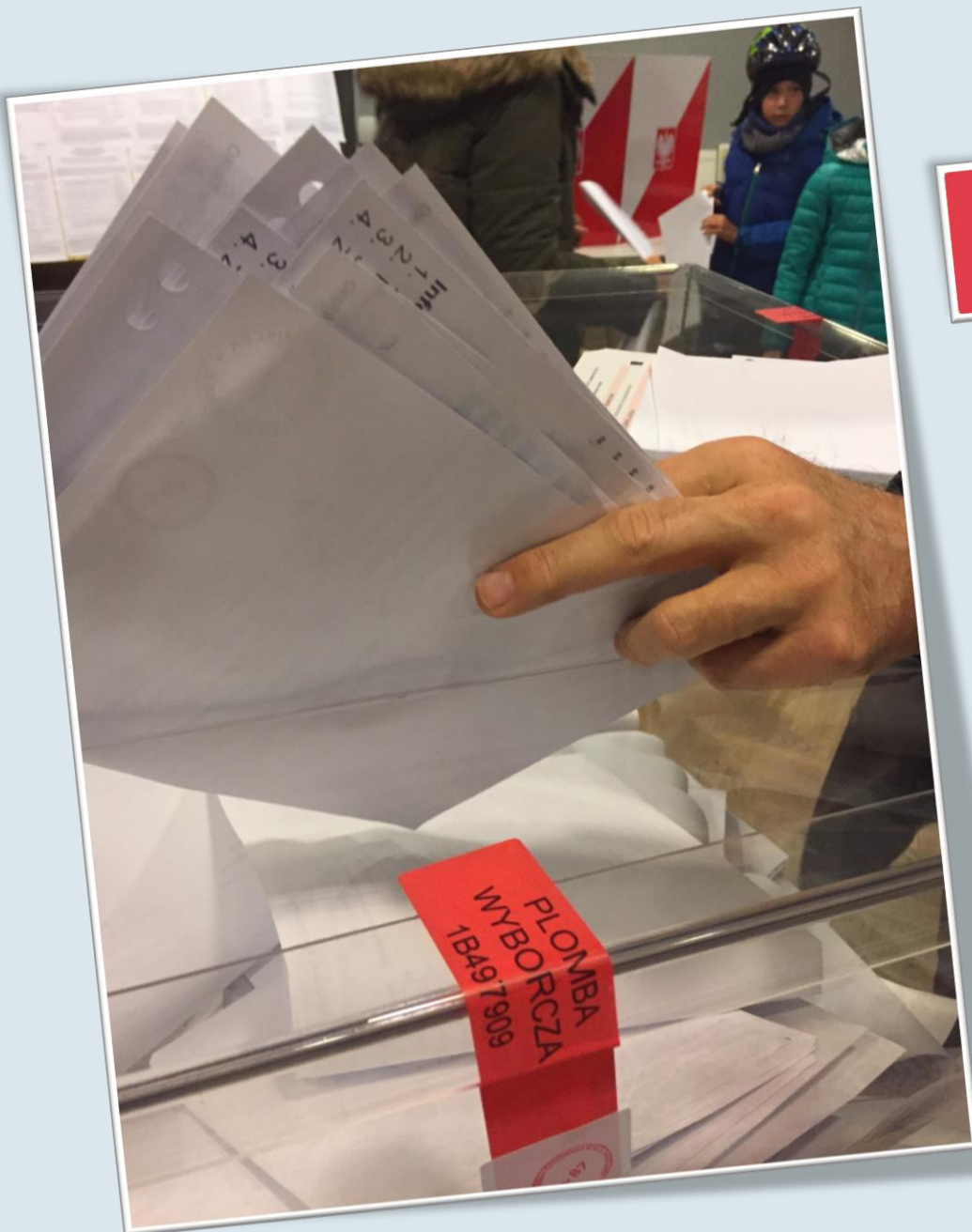
SYSTEM MIESZANY

- łączy zasadę większościową i proporcjonalną
- w Niemczech każdy wyborca ma dwa głosy – jeden oddaje na listę partyjną, drugi na kandydata wybieranego w okręgu jednomandatowym
- podobne reguły obowiązują we Włoszech i w Japonii.

A background image showing two young boys. The boy on the left is looking down at a piece of paper he is holding. The boy on the right is looking at the same paper. They appear to be in a classroom or library setting with bookshelves in the background.

” Hołd, jaki winniśmy złożyć demokracji, musi obejmować małego człowieka wchodzącego do małej kabiny, w której małym ołówkiem uczyni mały krzyżyk na małej kartce papieru. Żadna uczona rozprawa nie jest ważniejsza od tego właśnie czynu. ”

Winston Churchill (1874–1965), brytyjski mąż stanu, pisarz

Lokale obwodowych komisji wyborczych, w których głosujemy, urządzone są zwykle w budynkach użyteczności publicznej – szkołach, przedszkolach. Czy wiesz, gdzie mieści się lokal, w którym głosują twoi rodzice i sąsiedzi? A gdzie ty zagłosujesz po raz pierwszy?

Rozkład miejsc w Sejmie RP VIII kadencji

238	●	PiS
145	●	PO-Koalicja Obywatelska
26	●	KUKIZ'15
16	●	PSL-UED
15	●	Nowoczesna
3	●	Teraz!
3	●	Wolni i Solidarni
5	●	Konfederacja
1	●	mniejszość niemiecka
8	●	niezrzeszeni

Spróbuj powiązać ze sobą systemy partyjne (dwu- i wielopartyjny) i wyborcze (większościowy i proporcjonalny). Które twoim zdaniem logicznie się ze sobą łączą? Dlaczego?

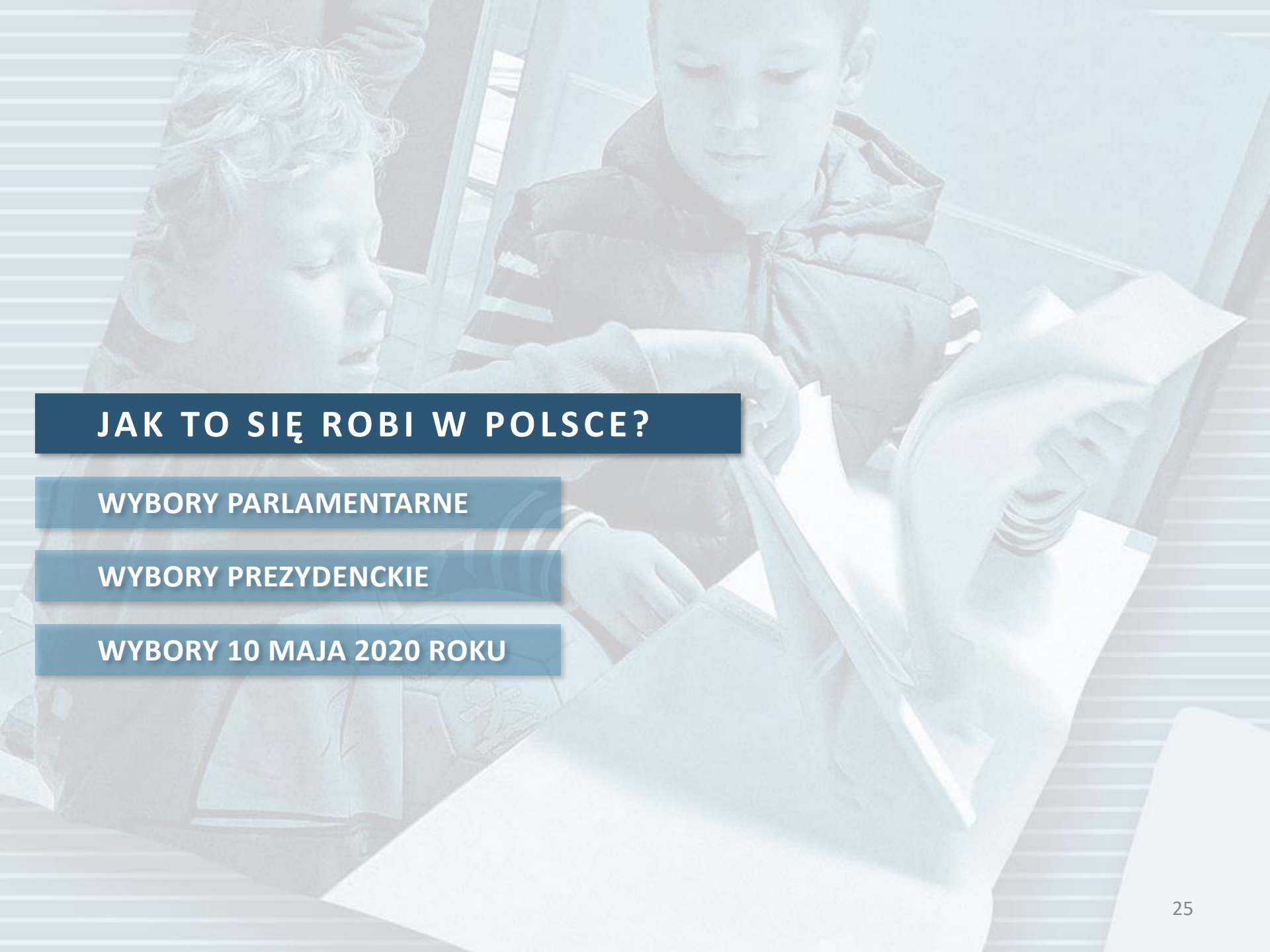

JAK SIĘ OBLICZA WYNIKI WYBORÓW?

W Polsce stosuje się najczęściej **metodę d'Hondta** premiującą duże ugrupowania. W metodzie tej liczbę głosów uzyskanych przez poszczególne partie dzieli się przez kolejne liczby naturalne (1, 2, 3 itd.). Następnie z powstałej w ten sposób tablicy ilorazów wybiera się tyle największych liczb, ile jest w danym okręgu miejsc do podziału.

W wyborach do Sejmu w 2001 roku wykorzystano jednak **metodę Sainte-Laguë'a**. Przypomina ona system d'Hondta, ale premiuje raczej średnie, a nie duże ugrupowania. Żeby uświadomić sobie, jak wielkie znaczenie ma wybór metody obliczania głosów, wystarczy powiedzieć, że gdyby w wyborach 2015 roku używano tej metody, PiS nie miałoby większości miejsc w parlamencie i nie mogłoby samodzielnie utworzyć rządu.

Jak sądzisz, czy większe znaczenie ma dobre odzwierciedlenie różnicowania poglądów obywateli, czy też wspieranie silnych partii, tak aby mogły uzyskać stabilną większość? Co jest ważniejsze dla polskiej demokracji?

JAK TO SIĘ ROBI W POLSCE?

WYBORY PARLAMENTARNE

WYBORY PREZYDENCKIE

WYBORY 10 MAJA 2020 ROKU

Art. 192. Wybory do Sejmu są powszechne, równe, bezpośrednie i proporcjonalne oraz odbywają się w głosowaniu tajnym.

Art. 193. 1. Do Sejmu wybiera się 460 posłów z list kandydatów na posłów w wielomandatowych okręgach wyborczych.

2. Nie można kandydować równocześnie do Sejmu i do Senatu.(...)

Art. 196. 1. W podziale mandatów w okręgach wyborczych uwzględnia się wyłącznie listy kandydatów na posłów tych komitetów wyborczych, których listy otrzymały co najmniej 5% ważnie oddanych głosów w skali kraju.

2. Listy kandydatów na posłów koalicyjnych komitetów wyborczych uwzględnia się w podziale mandatów w okręgach wyborczych, jeżeli ich listy otrzymały co najmniej 8% ważnie oddanych głosów w skali kraju.

Ustawa z dnia 5 stycznia 2011 r. Kodeks wyborczy

2. WYBIERAMY NASZYCH PRZEDSTAWICIELI

MINILEKCJA OBYWATELSKA

WYBORY PARLAMENTARNE

- zasady wyborów do Sejmu i Senatu określa **Kodeks wyborczy**, wprowadzony 5 stycznia 2011 r.
- wybory te odbywają się w **okręgach wyborczych**
- okręgi dzielą się na **obwody głosowania**
- wybory poprzedza **kampania wyborcza**, która kończy się 24 godziny przed dniem wyborów (tzw. **cisza wyborcza**)
- wybory przeprowadzają **obwodowe komisje wyborcze**
- obwodowe komisje wyborcze po przeliczeniu głosów, przekazują wyniki do **komisji okręgowej** i ogłaszają publicznie; ostateczne wyniki wyborów podaje **Państwowa Komisja Wyborcza**.

KAMPANIA WYBORCZA W TOKU!

Po tygodniach kampanii wprowadza się ciszę wyborczą, aby obywatele mogli w spokoju zastanowić się nad tym, kogo chcą wybrać. Nie wolno wówczas publikować sondaży ani tekstów poświęconych polityce. Czy w czasach, gdy wszyscy korzystamy z internetu, cisza wyborcza ma jeszcze sens? Uzasadnij swoją odpowiedź.

2. WYBIERAMY NASZYCH PRZEDSTAWICIELI

MINILEKCJA OBYWATELSKA

WYBORY PREZYDENCKIE

- termin wyborów prezydenckich wyznacza **marszałek Sejmu**
- kandydatem może zostać obywatel Polski, który ukończył **35 lat** i korzysta z **pełni praw** wyborczych oraz został zgłoszony przez przynajmniej **100 tys. obywateli**
- wybory organizuje i nadzoruje **Państwowa Komisja Wyborcza**
- mają one charakter **większościowy bezwzględny** – wybrany na prezydenta zostaje ten kandydat, który otrzymał więcej niż połowę ważnie oddanych głosów
- jeśli w **pierwszej turze** głosowania żaden z kandydatów nie zdobędzie takiej większości, po dwóch tygodniach przeprowadza się ponowne głosowanie (**druga tura**) z udziałem dwóch kandydatów, którzy uzyskali najwięcej głosów.

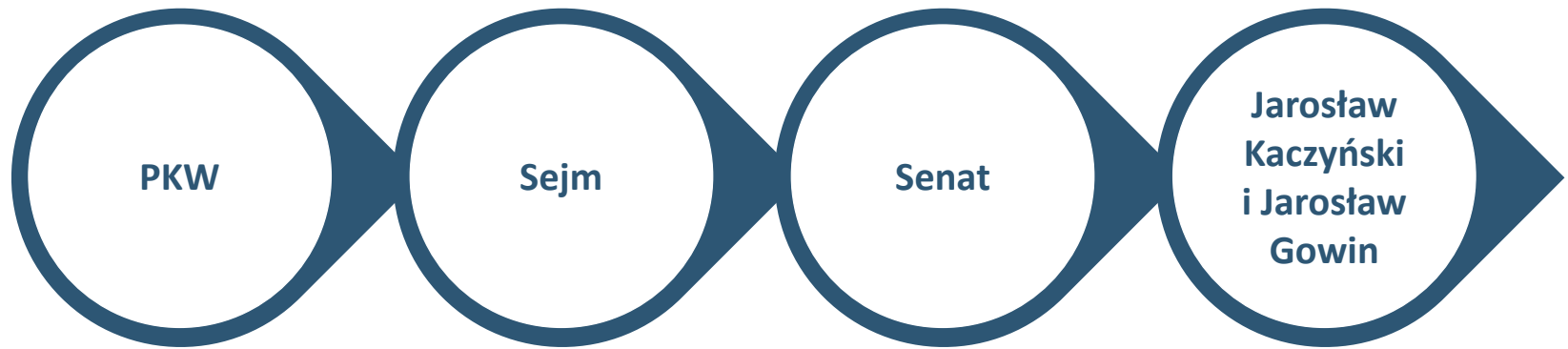

Art. 127. 1. Prezydent Rzeczypospolitej jest wybierany przez Naród w wyborach powszechnych, równych, bezpośrednich i w głosowaniu tajnym.

2. Prezydent Rzeczypospolitej jest wybierany na pięcioletnią kadencję i może być ponownie wybrany tylko raz.

Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r.

10 MAJA 2020 ROKU

**od 10 lutego
do 26 marca**

- utworzenie komitetów wyborczych kandydatów na Prezydenta RP
- powołanie okręgowych komisji wyborczych
- zgłaszanie kandydatów w celu zarejestrowania

6 kwietnia

przyjęcie w trzecim czytaniu poselskiego projektu ustawy o zasadach przeprowadzenia wyborów na Prezydenta RP wyłącznie metodą głosowania korespondencyjnego i skierowanie go do dalszych prac

5 maja

podjęcie uchwały o odrzuceniu ustawy z 6 kwietnia

6 maja

zobowiązanie PiS i Porozumienia do poparcia ustawy, pod warunkiem, że głosowanie nie odbędzie się w terminie majowym

10 MAJA 2020 ROKU**10 maja**

podjęcie uchwały w sprawie stwierdzenia braku możliwości głosowania (powołanie się na zapis Kodeksu wyborczego, w którym jest mowa o brak możliwości głosowania ze względu na brak kandydatów)

11 maja

wpływa poselski projekt ustawy o szczególnych zasadach organizacji wyborów na Prezydenta RP z możliwością głosowania korespondencyjnego, który zakłada uchylenie ustawy z 6 kwietnia

12 maja

przyjęcie w ciągu jednego dnia, w trzecim czytaniu projektu ustawy z 11 maja

13 maja

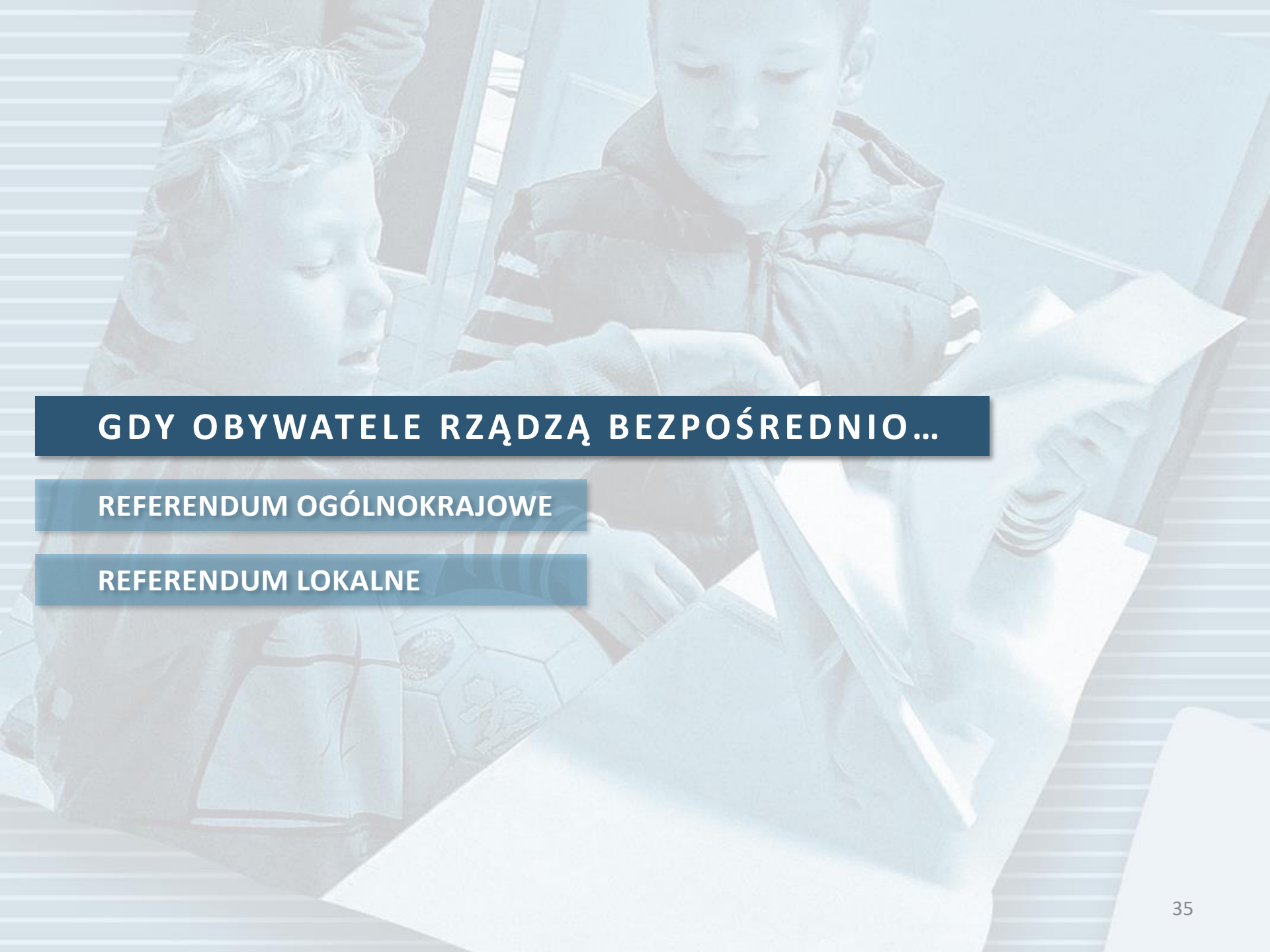
przekazanie ustawy Prezydentowi i Marszałkowi Senatu

W akcji „Młodzi głosują”, prowadzonej od 1995 roku przez Centrum Edukacji Obywatelskiej, młodzi ludzie organizują w szkołach wybory i akcje profrekwencyjne w swoich miejscowościach. Weźcie udział w najbliższej edycji programu!

Jeśli chcesz się dowiedzieć, który z kandydatów na urząd prezydenta ma bliższe twoich poglądy, wejdź na stronę Latarnika Wyborczego i wypełnij test.

A background image showing two children, a girl on the left and a boy on the right, looking down at a newspaper or magazine they are holding together. The image is faded and has a light blue tint. The text is overlaid on the image in three dark blue rectangular boxes.

GDY OBYWATELE RZĄDZĄ BEZPOŚREDNIO...

REFERENDUM OGÓLNOKRAJOWE

REFERENDUM LOKALNE

Art. 4. 1. Władza zwierzchnia w Rzeczypospolitej Polskiej należy do Narodu.

2. Naród sprawuje władzę przez swoich przedstawicieli lub bezpośrednio.

Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r.

2. WYBIERAMY NASZYCH PRZEDSTAWICIELI

MINILEKCJA OBYWATELSKA

REFERENDUM

- **referendum** to głosowanie, w którym obywatele sami podejmują decyzję w jakiejś ważnej dla państwa kwestii
- różni się m.in. referenda **ogólnokrajowe** i **lokalne**
- decyzję o przeprowadzeniu **referendum ogólnokrajowego** podejmuje Sejm albo prezydent (za zgodą Senatu)
- referendum to organizuje i nadzoruje **Państwowa Komisja Wyborcza**
- ze względu na moc prawną, wyróżniamy **referendum wiążące** (jego wynik jest wiążący dla władz) oraz referendum mające charakter **konsultacyjny** (przeprowadzane przed podjęciem decyzji przez władze)
- formą demokracji bezpośredniej w innych krajach są także: inicjatywa ludowa, plebiscyt oraz głosowanie przez internet.

Art. 170. Członkowie wspólnoty samorządowej mogą decydować, w drodze referendum, o sprawach dotyczących tej wspólnoty, w tym o odwołaniu pochodzącego z wyborów bezpośrednich organu samorządu terytorialnego. Zasady i tryb przeprowadzania referendum lokalnego określa ustawa.

Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r.

2. WYBIERAMY NASZYCH PRZEDSTAWICIELI

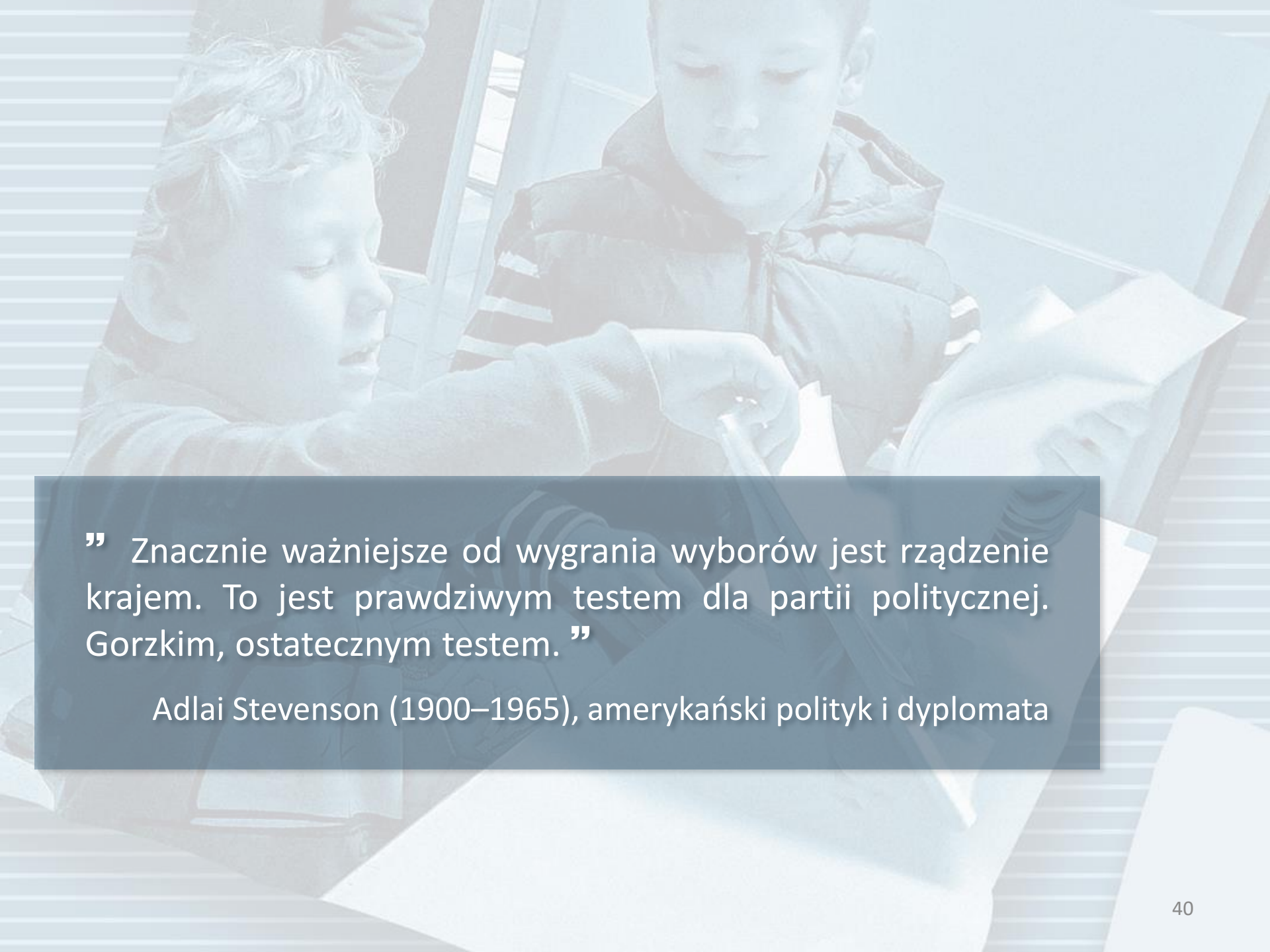
MINILEKCJA OBYWATELSKA

GŁOSOWANIE LUDOWE

PYTANIA I ZADANIA

Niektórzy twierdzą, że referenda są lepszym, prawdziwie demokratycznym sposobem podejmowania decyzji politycznych i chcą, by organizowano je częściej, a politycy byli związani ich wynikiem. Inni uważają, że w takich warunkach stałyby się natychmiast elementem politycznej gry i uniemożliwiły sprawne rządzenie państwem. Jakie jest twoje zdanie? Uzasadnij swoją opinię.

A background image showing two young children, a boy and a girl, looking down at some papers or a book. The boy is on the right, wearing a dark jacket, and the girl is on the left, wearing a light-colored sweater. They appear to be in a classroom or library setting. The image is overlaid with a semi-transparent dark blue rectangle containing text.

” Znacznie ważniejsze od wygrania wyborów jest rządzenie krajem. To jest prawdziwym testem dla partii politycznej. Gorzkim, ostatecznym testem. ”

Adlai Stevenson (1900–1965), amerykański polityk i dyplomata

2. WYBIERAMY NASZYCH PRZEDSTAWICIELI

MINILEKCJA OBYWATELSKA

JAK POLUBIĆ WYBORY?

PYTANIA I ZADANIA

W Polsce czynne prawo wyborcze przysługuje obywatelom, którzy ukończyli 18 lat i nie zostali skazani przez sąd na utratę praw publicznych. Nigdy jednak nie zdarza się tak, aby wszyscy obywatele uprawnieni do głosowania rzeczywiście stawili się przy urnach. Zastanówcie się wspólnie, jakie są główne przyczyny niechęci Polaków do wyborów. Czym się różni stosunek dorosłych wyborców do głosowania od postaw młodych ludzi w tej sprawie? Zaproponujcie, kto i w jaki sposób może poprawić stosunek Polaków i Polek do wyborów. Podajcie przykłady działań instytucji państwowych, partii politycznych oraz organizacji pozarządowych, które mogą się do tego przyczynić.

WARTO ZAPAMIĘTAĆ

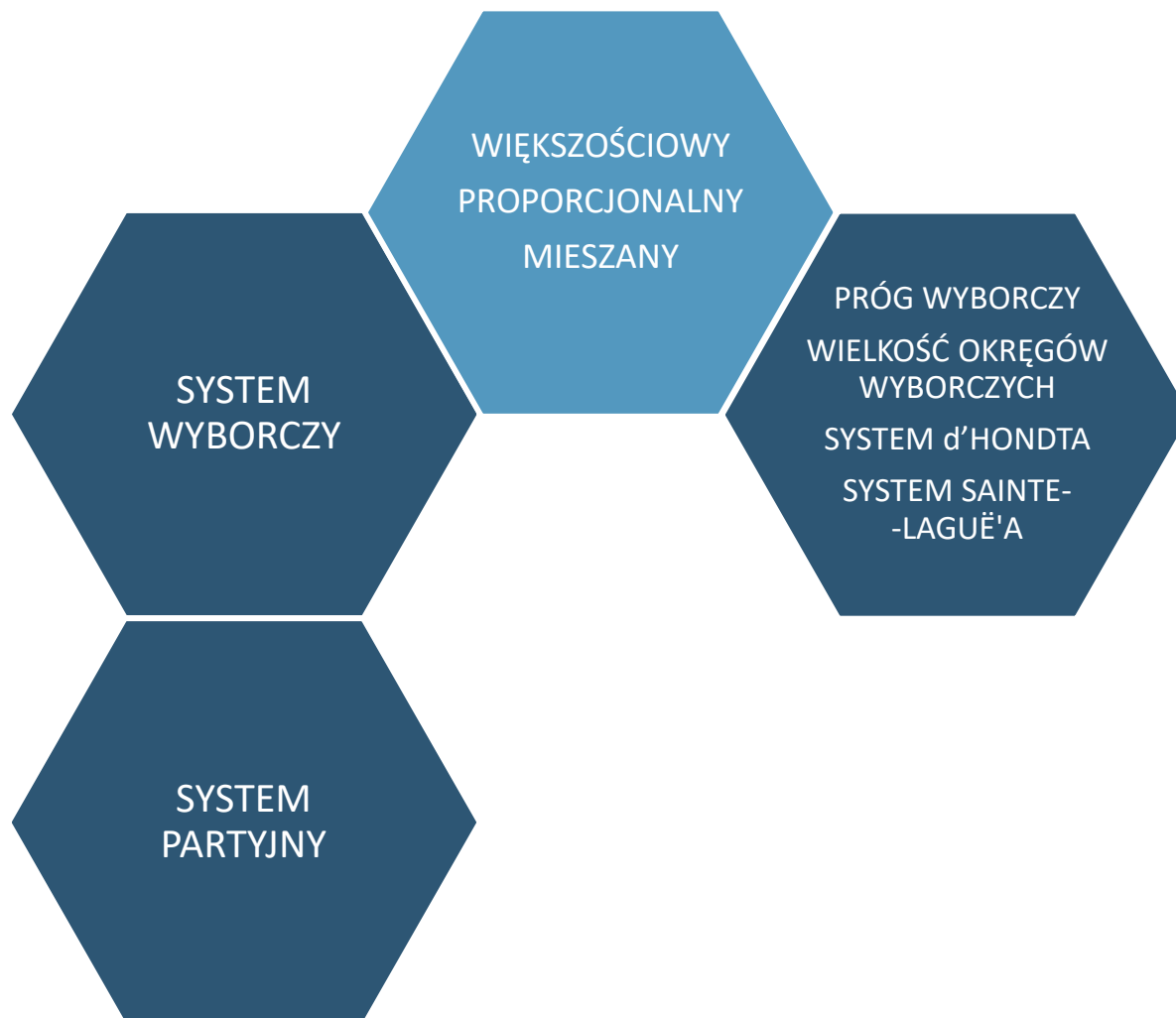

WYBORY – metoda wyłaniania przedstawicieli narodu lub osób, które mają pełnić ważne funkcje publiczne (np. prezydenta, burmistrza). Szczególny charakter mają wybory powszechne, w których mogą wziąć udział wszyscy obywatele. W państwie demokratycznym mówi się czasem o wyborach pięcioprzymiotnikowych, gdyż są one powszechne, równe, bezpośrednie i proporcjonalne oraz odbywają się w głosowaniu tajnym. W Polsce wybory parlamentarne odbywają się co cztery lata, a samorządowe i prezydenckie – co pięć lat.

REFERENDUM – bezpośrednie głosowanie ogółu obywateli w istotnej kwestii publicznej. Referendum można przeprowadzić nie tylko na poziomie krajowym (np. w sprawie zatwierdzenia lub odrzucenia projektu ustawy), ale także lokalnym wśród mieszkańców gminy, powiatu lub województwa (np. sprawie odwołania organu stanowiącego, samoopodatkowania się mieszkańców na cele publiczne).

PODSUMOWANIE

Centrum Edukacji Obywatelskiej prowadzi obszerny serwis internetowy dla nauczycieli i uczniów zainteresowanych tematyką społeczną, polityczną i prawną:

koss.ceo.org.pl/wos-do-liceum-i-technikum

Grafika: Agnieszka Czyżowska-Nyka

Rysunki: Julian Bohdanowicz (s. 6)

Ikonki: Maja Rozbicka

Opracowanie prezentacji: Dorota Nawalany

© Centrum Edukacji Obywatelskiej,
Warszawa 2020

Autorzy tekstów :

Łukasz Pawłowski. Tomasz Merta, Alicja Pacewicz

Źródła tekstów:

Przewodnik obywatelski. Wiedza o społeczeństwie w liceum i technikum – zakres podstawowy. Część 1, Warszawa 2019 (nr dopuszczenia: 1031/1/2019) oraz podręczniki do WOS-u i materiały edukacyjne CEO

Źródła ilustracji:

Katarzyna Sołtan-Młodożeniec, Wikipedia Commons (s. 37)